

Robert Ferguson

**Lecții de viață
de la Kierkegaard**

THE SCHOOL OF LIFE este dedicată explorării marilor întrebări ale vieții: *Cum ne putem împlini potențialul? Poate munca să ne inspire? De ce are importanță comunitatea? Pot relațiile să dureze o viață întreagă?* Nu avem toate răspunsurile, dar vă vom sugera câteva idei folositoare — de la filosofie la literatură, de la psihologie la arte vizuale — care cu siguranță vă vor stimula, provoca, îmbogăți și alina.

THESCHOOLOFLIFE.COM

Cuprins

Introducere	9
1. Cum să te trezești.....	17
2. Cum să vezi prin lucruri	28
3. Cum să eviți să trăiești în trecut.....	39
4. De ce ar trebui să cultivăm nemulțumirea	53
5. Despre a nu gândi prea mult.....	60
6. Când să nu spui nimic	72
7. Cum să faci față deznădejdii	83
8. Cum să gândești despre moarte	95
Concluzie: alegerea de a alege	105
Teme pentru acasă.....	112

Introducere

Aflasem despre Kierkegaard de aproape 20 de ani, înainte ca gândirea lui să înceapă să mă intereseze în mod personal. Ce mi-a stârnit cu adevărat interesul a fost un lucru pe care l-am descoperit în timpul cercetării pentru o biografie, pe care o scriam, a dramaturgului norvegian Henrik Ibsen. În cursul lecturilor mele am dat peste ideea că în *Brand*, piesa sa de mare succes despre viața unui preot, Ibsen realizase o analiză dramatică de anvergură a modului de a traduce în practică noțiunea filosofului despre viața trăită „în slujba unei idei“. Ibsen susținea că nu a citit prea mult din Kierkegaard și că a înțeles „și mai puțin“; însă ideile lui Kierkegaard dăduseră naștere climatului intelectual din Scandinavia în care Ibsen se născuse, așa că nu era deloc necesar ca dramaturgul să-i fi citit opera pentru a fi, cu toate acestea, complet familiarizat cu gândirea lui.

Începând să-l citesc pe Kierkegaard am înțeles de îndată că trăise el însuși o asemenea viață de

căutare intensă, neliniștită și pasională a unei singure idei. Mi-a devenit, totodată, din ce în ce mai clar că fusese, în realitate, unul dintre cei mai mari scriitori *confesivi* pe care i-am întâlnit vreodată. Un anume aforism iese în evidență din perioada aceea, o observație aproape laconică, și anume că „viața poate fi înțeleasă numai de-a-ndăratelea, dar trebuie trăită dinainte“. Încă mă gândesc la asta de fiecare dată când stau în tren cu fața spre direcția opusă. Pentru prima dată în viața mea am avut impresia că înțeleg cine erau marii filosofi și de ce erau importanți: erau oameni care se străduiseră să-și înțeleagă propria viață și să-i dea o noimă, și care, făcând asta, au încercat să ne ajute și pe noi să facem același lucru.

Søren Kierkegaard a fost un danez, născut în 1813, mezinul unei familii cu șapte copii. Înainte să ajungă la vârsta de 22 de ani, toți în afară de el și un frate mai mare muriseră. Două dintre surorile sale au murit când au născut, la vârsta de 23 de ani, iar Kierkegaard era convins că nu va rezista nici el mai mult de atât. Un prieten și-l amintea spunând că de acum înainte va citi numai „scrierile celor care au fost executați“. El răsese, gândindu-se că era un exemplu tipic al simțului umorului pe care îl avea tânărul Kierkegaard. Mai

INTRODUCERE

târziu însă a înțeles că era invitat la o discuție pe tema morții și a regretat că nu a acceptat invitația. Această experiență profundă a precarității vieții l-a făcut pe Kierkegaard să privească viața ca fiind o pregătire pentru moarte, iar această înțelegere, la rândul ei, i-a dat un simț acut al valorii timpului. În cincisprezece ani de activitate literară randamentul său a fost prodigios. Într-o singură zi, în 1843, a publicat trei cărți. Fiecare rând al lor este bântuit de aceeași șoaptă presantă: *fiecare clipă contează*.

Michael, tatăl lui Søren, era din clasa cea mai de jos a țărănimii. În 1777, la vârsta de 22 de ani, a fost eliberat din slujba stăpânului său și în scurt timp a acumulat o avere ca importator de textile. Până la vârsta de 40 de ani, era deja îndeajuns de bogat pentru a se retrage din activitate. Søren s-a născut când tatăl lui avea 56 de ani — a fost copilul din a doua căsătorie, cu Ana, fosta lui menajeră. Michael Kierkegaard era un om profund religios. O poveste spune că atunci când era un băiat de paisprezece ani, păscând oile stăpânului său, l-ar fi blestemat pe Dumnezeu pentru nedreptatea sorții lui, iar în urma schimbării bruște a norocului său l-ar fi bântuit pentru totdeauna vinovăția. I-a inoculat lui Søren o concepție întunecată

asupra creștinismului, pe care băiatul a disprețuit-o pentru multă vreme, simțind că nu a avut deloc copilărie. Mai târziu a învățat să vadă această moștenire ca pe o oportunitate de a reinterpretă propria idee despre ce înseamnă să fii creștin cu adevărat. Odată cu moartea tatălui său în 1838, Søren a moștenit o avere care l-a eliberat de nevoia de a munci pentru a se întreține și i-a dat ocazia să înceapă în mod susținut ceea ce hotărâse deja că va fi preocuparea esențială a vieții lui: gânditor și scriitor.

În centrul vieții și al gândirii lui Kierkegaard stă o remarcabilă poveste de dragoste. În luna mai 1837, în casa unui prieten din Copenhaga, a întâlnit-o și mai apoi a curtat-o pe tânăra precoce și talentată, Regine Olsen. În 1840, când ea avea optsprezece ani, a cerut-o în căsătorie și a fost acceptat. În septembrie 1841 a rupt logodna, iar la scurtă vreme a publicat cartea care l-a făcut celebru în toată Scandinavia și care este probabil încă asociată cel mai strâns cu numele lui: *Sau-sau*.

La fel ca aproape toate roadele activității literare prodigioase a lui Kierkegaard, *Sau-sau* a fost publicată sub pseudonim. Scrisă într-o diversitate de voci și stiluri contrastante, partea cea mai renumită și controversată este *Jurnalul seducătorului*,

INTRODUCERE

mărturia tânărului Johannes asupra eforturilor deosebite pe care le face pentru a câștiga iubirea unei tinere femei. Succesul, după cum aflăm, este obiectivul întregului exercițiu; odată ce îi câștigă dragostea, el pune capăt relației, fiind liber să caute noi ținte de cucerit.

De ce a rupt Kierkegaard logodna cu Regine este una dintre marile enigme ale vieții sale. Ceea ce e clar din scrierile sale ulterioare, mai ales din *Jurnale și hârtii*, e că a continuat să o iubească, până într-atât încât, la moartea sa în 1855, i-a lăsat moștenire puținii bani care îi mai rămăseră, explicând că a făcut asta deoarece considera logodna lor ca fiind echivalentă cu o căsătorie. Ea, însă, se căsătorise demult cu altcineva și dispoziția testamentară a fost refuzată.

În *Sau-sau* Kierkegaard prezintă cititorilor săi o împărțire a vieții în trei „etape în drumul vieții” (de fapt patru, deși prima nu este identificată ca atare), fiecare reprezentând un progres față de cea dinaintea ei: filistinul, estetul, eticul și religiosul. Deși a folosit pseudonime pentru a scrie „cu vocile” altor oameni în fiecare etapă (demonstrând o afinitate notabilă cu cei din „stadiul estetic”), pe sine s-a văzut mereu ca fiind un scriitor religios, preocupat să-și convingă cititorii

de nevoia absolută de a urma calea filistină-estică-etică-religioasă spre Hristos. Angajamentul său pentru ceva atât de „irațional“ precum creștinismul i-a făcut pe mulți filosofi să-l respingă ca nefiind un filosof „adevărat“, iar el însuși era perfect conștient că mulți îi vedeau poziția ca fiind discutabilă din punct de vedere intelectual. Totuși, unul dintre paradoxurile cele mai provocatoare la Kierkegaard este acela că, deși îl iubea pe Hristos, mintea sa era în același timp una dintre cele mai raționale, mai intelectuale, mai precise analitic și mai fine din punct de vedere psihologic minți pe care cei mai mulți dintre noi le-am putea întâlni vreodată. Pentru mine, să-l citesc este ca și cum aș face o lungă plimbare în compania unui însoțitor fascinant. O mare parte din ceea ce spune este prea obscur și complicat, chiar și prea personal, pentru înțelegerea mea; o și mai mare, mult mai mare parte, însă, este revelatoare, profundă, mă îmbogățește și mă pune pe gânduri. Ca agnostic, nu-l pot urma pe Kierkegaard până la porțile raiului pe care le vede atât de clar în fața sa și ne despărțim întotdeauna înainte să-și atingă destinația finală. Însă, cel puțin din punctul meu de vedere, este mult mai distractiv să ai parte de o călătorie captivantă, decât să ajungi la destinație.

Una dintre ideile cel mai adesea asociate cu Kierkegaard este aceea că un „salt al credinței“ este necesar pentru a înțelege și a accepta semnificația cutremurătoare a poveștii Noului Testament și a afirmării divinității lui Hristos. Din nou, e greu de spus ce înseamnă asta exact, dar se referă, cred, la faptul că o abordare rațională a cunoașterii se va lovi într-un final de niște limite, însă că, în același timp, o mie de impulsuri subiective vor continua să ne spună în șoaptă că acele granițe nu sunt nicidecum sfârșitul. Și este oare ideea „saltului credinței“ cu adevărat atât de izbitor de irațională? Orice copil, când aude pentru prima dată că universul a început cu un „Big Bang“, imediat dorește să afle *ce era înainte de asta*. Cel mai bun răspuns al științei este că exista o „singularitate“, adică o stare în care legile și conceptele fizicii noastre pur și simplu nu se pot aplica. „Saltul credinței“ al lui Kierkegaard este un răspuns la fel de puțin firesc ca acesta la întrebarea ultimă despre cine — sau ce, mai exact — conduce restaurantul de la finele universului.

Sănătatea lui Kierkegaard nu a fost nicio dată una bună. Într-o zi, în timp ce se plimba pe afară, s-a prăbușit din picioare. A reușit totuși să meargă până la Spitalul Frederiks din Copenhaga

și să se interneze. De la bun început pare să-și fi considerat boala fatală și, în decursul următoarelor opt săptămâni, i s-au degradat treptat toate funcțiile corpului. Chiar înainte să se prăbușească pe stradă, lansase un atac virulent împotriva Bisericii Luterane din Danemarca, acuzând preoții și episcopii că nu sunt nimic mai mult decât o birocrație religioasă interesată mai ales să-i facă pe oameni — inclusiv pe ei înșiși — să se simtă confortabil. A murit pe 11 noiembrie 1855, la doar 42 de ani. Doctorul care l-a tratat în zilele din urmă a lăsat scris un singur cuvânt — „ftizie?” — pe prima pagină a jurnalului său medical, însă cauza exactă a morții sale rămâne o pricină de dezbatere.

Nota ed.: Traducerea fragmentelor din opera lui Søren Kierkegaard care nu au fost publicate în limba română aparține traducătorului și a fost efectuată din limba engleză.

1

Cum să te trezești

Cel mai important lucru este ca o persoană să crească în solul de care aparține cu adevărat; deși unde ar putea fi acela nu-i mereu ușor de aflat. În sensul acesta există unele suflete fericite care au o asemenea înclinație într-o anumită direcție încât, odată ce le-a fost scoasă în evidență, pornesc drept înaintea în direcția aceea și nu sunt niciodată tulburate de posibilitatea că, de fapt, ar fi trebuit să aleagă o cu totul altă cale. Și mai apoi există alții atât de complet determinați în dezvoltarea lor de către mediul înconjurător, încât nu pricep niciodată cu totul spre ce anume ar trebui, de fapt, să se îndrepte.

*(Jurnale și hârtii 1833–1855,
publicate postum)*

Un singur lucru vrea cu adevărat Kierkegaard să înțelegem — și anume că cei mai mulți dintre noi mergem dormind prin viață. Suntem niște

somnambuli funcționali, cu alte cuvinte. Unii dintre noi pot fi oameni importanți în lume; putem conduce industrii, economii sau chiar țări. Însă realizările lumești nu înseamnă nimic dacă suntem în continuare adormiți, parcurgând în somn drumul nostru printr-o viață pe care nu am cerut-o niciodată și printr-o lume pe care am clădit-o ca reacție la ea. Kierkegaard sugerează că există motive foarte întemeiate pentru care nu vrem să deschidem ochii, unul dintre ele fiind cât de înfricoșător și de derutant ar fi să ne trezim într-o zi în adevărata confuzie și disperare de care ne păzește somnul nostru:

Încerci marea cu degetul, ca să vezi dacă miroase a apă, eu încerc existența cu degetul — nu miroase a nimic. Unde mă aflu? Ce va să zică: „lumea“? Ce o fi însemnând acest cuvânt? Cine m-a prostit să mă bag în toate astea, iar acum să mă lase în seama mea? Cine sunt eu? Cum am venit pe lume; de ce nu am fost întrebat, de ce nu mi s-au adus la cunoștință datinile și rânduiala, ci am fost înfipt și eu în rând cu alții de parcă m-ar fi prins cu arcanul? Cum se face că a început să mă intereseze marea antrepriză numită realitate? De ce m-ar interesa? Nu-i o chestiune de liberă alegere? Iar dacă tot sunt obligat să fiu (interesat),

CUM SĂ TE TREZEȘTI

unde este atunci diriguitorul; am dreptul și eu la vreo observație? Nu există niciun diriguitor? Unde să mă adresez cu plângerea mea?

(*Repetarea*, 1843)¹

Kierkegaard se ocupă pe îndelete de această stare de lucruri în care ne găsim:

Din toate cele ridicole, cel mai ridicol îmi pare a fi un bărbat care-și face mereu loc în lume, mereu grăbit la masă și la muncă. Dacă văd prin urmare cum în chiar momentul decisiv se-așază o muscă pe nasul unui astfel de-afacerist sau că e împrôșcat de sus până jos de-o trăsură ce trece pe lângă el într-o grabă încă mai mare, sau că podul zis Knippelsbro se ridică în fața lui, sau cade de pe acoperiș o țiglă și îl omoară, râd din adâncul inimii. Și cine oare s-ar putea stăpâni să nu râdă? Ce oare realizează ei, acești ocupați, agitați? Nu le merge oare precum femeii care, de zăpăceală că îi luase foc casa, salvase tocmai vătraiul? Ce pot ei salva mai mult din marele incendiu al vieții?

(*Sau-sau*, 1843)²

---

¹ Søren Kierkegaard, *Repetarea*, Editura Amarcord, Timișoara, 2000, p. 95, traducere din limba daneză de Adrian Arsinevici.

² Din Søren Kierkegaard, *Opere I*, Editura Humanitas, 2006, pp. 80–81, trad., pref. și note de Ana-Stanca Tabarasi.

Kierkegaard poate părea crud și lipsit de delicatețe în dorința sa de a spune adevărul său. Un mariaj reușit? Nici vorbă — totul face parte din marele circ al autoamăgirii:

Lucrul periculos la a fi căsătorit este toată ipocrizia implicată în asta, cum că faci ceea ce faci de dragul soției sau al copiilor. Te afunzi în mocirla deșertăciunilor lumești și a lașității, ca apoi să dai un luciu evlavios întregii chestiuni — e de fapt admirabil din partea ta, până la urmă, pentru că tot ce faci este de dragul nevestei și al copiilor.

*(Jurnale și hârtii 1833–1855,
publicate postum)*

Am putea chiar să aruncăm cartea cât colo și să spunem că mergem în altă parte dacă vrem să fim insultați. Dar apoi se îndură de noi și ne dă un indiciu despre motivul pentru care se angajează în toată această batjocură, despre ce îl chinuie de fapt și ce știe că, în adâncul nostru, ne chinuie și pe noi — dacă am putea s-o recunoaștem:

Care să fie, la urma urmei, rostul acestei vieți? Dacă împărțim oamenii în două mari clase, putem spune că una muncește ca să poată trăi, iar

CUM SĂ TE TREZEȘTI

cealaltă n-are nevoie de asta. Însă a munci pentru a trăi nu poate fi sensul vieții, întrucât ar fi o contradicție ca tocmai perpetua creare a condițiilor să fie răspunsul la întrebarea despre sensul lucrului pentru care creezi condiții. Dar nici viața celorlalți nu are niciun rost, în afara faptului că se hrănesc din condițiile ei. Iar dacă spui că sensul vieții e moartea, pare și asta tot o contradicție.

(*Sau-sau*, 1843)³

De aceea vrea să ne ajute, deoarece știe că fiecare dintre noi avem aceste momente în care ne îndoim că lucrurile au vreun sens. Însă imediat, ne provoacă din nou. Îi place în mod special paradoxul ca modalitate de a încerca să ne trezească din somn și să ne capteze atenția, în timp ce începem să înțelegem că ironia și cruzimea sa sunt îndreptate la fel de mult înspre sine însuși, cât și înspre noi, ceilalți:

Dacă ar trebui să țină cineva jurnal, acela ar trebui să fiu eu, pentru a-mi veni puțin în ajutorul propriei memorii. Când trece o vreme, mi se întâmplă adesea să uit cu totul ce motive m-au îndemnat la una sau alta, și acest lucru se

---

³ *Op. cit.*, pp. 88–89.